

ISTORIJOS ESĖ: PASKIRTIS, PAGRINDINIAI ELEMENTAI, VERTINIMAS

Kodėl esė? Savo gimimo laikais istorija buvo laikoma menu, žodžio menu (istorijos globėja Klėja – viena iš devynių menus atstovaujančių deivių, o Herodotas pripažinimą įgijo rašytojų varžybose). Tad dabar Lietuvos mokykloje ši nepelnytai užmiršta istorijos pusė bandoma atgaivinti Lietuvos jaunųjų istorikų olimpiadose.

Istorijos esė – tai gana laisvos formos mokslinio tipo tekstas, kuriame išreiškiamas autoriaus požiūris į vieną ar kitą problemą, išryškinama rašančiojo nuomonė. Esė yra argumentai raštu.

Esė struktūra. Nors esė struktūra gana laisva, tačiau būtinos tokios dalys:

- įžanga (problemos kėlimas, suintrigavimas),
- temos plėtojimas (problemos skaidymas dalimis, argumentacija, jos parėmimas citatomis, vaizdiniais),
- išvados (pagrindinis akcentas).

Įžangoje turėtų būti savais žodžiais paaiškinama problemos esmė, konstatuojama tezė. Įvadas turi būti „aiškinamoji“ darbo dalis. Pagrindinė esė idėja yra pateikiama viename sakinyje – vadinamame tezės konstatavime. Kitaip tariant, pagrindinis sakinyje įvade turi aiškiai parodyti, kas pristatoma esė. Įvade galima pristatyti ir klausimo sprendimo variantus. Galima net parodyti ir savą požiūrį/poziciją, tačiau plačiau neargumentuojant. Gera pradžia turėtų iš karto suintriguoti, nustebinti, gal net šokiruoti – taip skatinamas susidomėjimas tolesne pasakojimo eiga.

Dėstymas – pagrindinė esė dalis, kurioje pagrindžiama sava idėja, parodomi kitų idėjų ar požiūrių trūkumai, išdėstomi argumentai. Paprastai esė autorius pateikia savo samprotavimus, kuriuos paremia argumentais. Argumentai yra iliustracinė darbo dalis. Šioje dalyje autorius parodo, ką žino apie tai, įrodo, kad žino, ir pateikia pavyzdžius. Pateikiami gerai apgalvoti ir atrinkti pavyzdžiai. Jei jų nedaug, galima pateikti išsamiau. Tai įrodys skaitytojui, kad autorius žino tai, ką tvirtina, ir priverčia patikėti argumentų teisingumu.

Dėstymą turėtų sudaryti pastraipos, kuriose istorijos žinios yra susijusios tam tikru loginiu ryšiu. Kiekviena pastraipa turi būti ir informatyvi, ir struktūruota. Tai reiškia, kad kiekvienoje pastraipoje turėtų būti svarbus teiginys ir tą teiginį pagrindžiantys faktai. Faktų turėtų būti pateikta pakankamai – tai rodo, kad autorius turi užtektinai žinių ir jomis remdamasis gali atlikti analizę.

Svarbu: pirma, nepadaryti dalykinių klaidų; antra, nurodyti tik tuos faktus, kurie glaudžiai siejasi su gvildinama tema. Su esė tema nesusijusių faktų pateikimas darbą silpnina ir leidžia daryti išvadą, kad autorius nesuvokia temos esmės. Pastraipos pabaigoje pateikiamos dalinės išvados. Norint sujungti visus išdėstytus argumentus į visumą, reikia naudoti specialius pereinamuosius žodžius (jei reikia – sakinius, pastraipos pradžioje ar pabaigoje), kad lengviau būtų dėstomąją dalį skaityti.

Išvados. Jomis baigiasi esė. Išvadose siekiama parodyti, kad tai, kas pradžioje buvo apibrėžta ir vėliau išdiskutuota, yra iš tiesų pagrįsta. Išvados apibendrina arba dar kartą konstatuoja pagrindinę esė idėją. Skaitytojas turi pajusti, kad esė baigta. Turi atrodyti, jog daugiau nėra ką pridurti. To galima pasiekti susiejant pradžią ir pabaigą.

Esė tipai. Esė gali būti įvairių tipų:

1. Esė analizė/įvertinimas. Tokio pobūdžio esė vertinamos asmenybės, idėjos, žmonių ar vyriausybių veiksmai. Vertinama pateikiant tam tikrus pasirinktus kriterijus. Esė būtinai aptariamais kriterijais, kuriais remiantis vertinama ar analizuojama.

Pavyzdys. Tarkim reikia parašyti esė apie tai, kodėl svarbi ES pilietybė. Įvade pateikiama nuomonė, kodėl ES pilietybė yra svarbi. Dėstyme pateikiami kriterijai: 1) Europos identiteto stiprinimas; 2) galimybė ES piliečiams žymiai intensyviau dalyvauti Bendruomenės integracijos procese; 3) ES pilietybės vaidmuo papildant, bet nepakeičiant nacionalinės pilietybės. Išvadose dar kartą apibendrinami visi vertinimai dėl ES pilietybės.

2. Aiškinimo esė. Tokio pobūdžio esė aiškinama kaip ar kodėl kažkas vyksta. Reikia paaiškinti skirtingas priežastis/motyvus ir padarinius. Kiekviena priežastis ar motyvas aiškinami atskirai.

Pavyzdys. Parašyti esė, kodėl buvo įkurtas Europolas (Europos Policijos agentūra)? Įvade pateikiama pagrindinė informacija apie Europolą. Dėstyme aiškinama pirmoji priežastis – sukurti Europos policiją, antroji priežastis – kontroliuoti situaciją ES be sienų (neturimos omenyje išorės sienos). Išvadose apibendrinamos išvardytos priežastys.

3. Pasirinkimo esė. Tokio pobūdžio esė pasirenkamas objektas, idėja ar veiksmas, kurį norima aptarti/įvertinti.

Pavyzdys. Parašyti esė, kurioje renkama tarp dviejų Europos integracijos paradigmu: viršnacionalinės ir orientuotos į nacionalinę valstybę. Įvade supažindinama su Europos integracijos paradigmomis. Dėstyme apibrėžiama ir paaiškinama 1) viršnacionalinė paradigma ir 2) į nacionalinę valstybę orientuota paradigma. Tada paaiškinama, kodėl renkama viena ar kita ir – kodėl. Išvados apibendrinamos Europos integracijos paradigmos, akcentuojami savojo pasirinkimo motyvai.

Yra ir daugiau esė tipų – **įvykių sekos esė, aprašymo/apibūdinimo esė, klasifikavimo esė, apibrėžimo esė** – kurie dažnai tėra aprašytų pirmų variantai.

Esė apimtis. Olimpiados metu siūloma „tilpti“ į 3 puslapius (A4 formatas).

Esė vertinimas.

Maksimalus vertinimas – 20 taškų

- Aiškus dėstymo struktūravimas (įvadas + dėstymas (kelios dalys) + išvados) **(vertinama iki 3 tšk.)**
- Įvadas į temą, t. y. problemos ir jos daugiaspektiškumo supratimas ir formulavimas, nurodomi argumentai, kurie bus aptariami dėstymo dalyje **(vertinama iki 3 tšk.)**
- Savų žinių pritaikymas: chronologija, faktografija, lokalizacija, istorinės terminija, priežasties ir pasekmės ryšiai (naudojimas reikalingų, su tema susijusių datų, įvykių, vietovių, sąvokų, priežasčių ir pasekmių) **(vertinama iki 4 tšk.)**
- Skirtingų istorikų vertinimų naudojimas **(vertinama iki 3 tšk.)**
- Analizė **(vertinama iki 4 tšk.)**
- Išvadų formulavimas, sprendimo pagrindimas, atsakymas į probleminį klausimą **(vertinama iki 3 tšk.)**

Sėkmės rašant esė!